

Záliba v nekonečnu

Charles Baudelaire

Záliba v nekonečnu

Ti, kteří dovedou pozorovat sami sebe a udrží si své dojmy v paměti, ti, kteří si jako Hoffmann dovedli sestrojiti duševní barometr, ti jistě na pozorovatelně své mysli zaznamenali doby krásného počasí, šťastné dny a rozkošnické chvíle. Jsou dny, kdy se člověk probudí a jeho duch je mladý a svěží. Sotva se jeho víčka zbaví spánku, který je sklížil, objeví se mu vnější svět v mohutném reliéfu, s podivuhodnou čistotou obrysů a podivuhodným množstvím barev. Duševní svět otevírá své širé perspektivy plné nových jasů. Člověk, kterému se tohoto blaženství dostalo, které se však tak málokdy dostavuje a brzy pomijí cítí, že je více umělcem a že je zároveň i spravedlivější, zkrátka ušlechtilější. Ale v tomto výjimečném stavu ducha i smyslů, který bez nadsázky mohu nazvat rajským, když jej porovná s těžkými temnotami všedního, každodenního života, je nejzvláštnější to, že ho nezpůsobila žádná zcela zřejmá a jednoduše definovatelná příčina. Je to snad výsledek zdravé životosprávy a moudré diety? To je první možnost, která se našemu duchu nabízí, jsme ale nuceni přiznat, že se tento div, tento jakýsi zázrak, často objeví tak, jako by ho způsobila nějaká vyšší, neviditelná moc mimo člověka, a to poté, kdy jsme svých tělesných schopností zneužívali. Je to snad odměna za usilovné modlitby a duchovní horlivost? Je jisté, že neustálý vzlet touhy a vzepětí duševních sil k nebi by mělo být nejvhodnějším způsobem života, aby se takovéto nadmyslové, tak skvoucí a slavné zdraví utvořilo; ale co v tom vězí za absurdní zákon, že právě takovéto zdraví se někdy objeví po hříšných orgiích obrazotvornosti a po sofistickém zneužívání rozumu, které se má k náležitému a rozumnému užívání asi tak jako krkolomné kousky ke zdravému tělocviku? A tak raději považuji tento abnormální stav za skutečnou milost, za kouzelné zrcadlo, ke kterému je člověk přizván, aby se v něm viděl krásný, totiž takový, jaký by měl a mohl být; za jakési andělské povzbuzení, za volání k řádu, pronesené zdvořilým způsobem. Dokonce i jistá spiritualistická škola, která má své představitele v Anglii a v Americe, pokládá nadpřirozené jevy, jako je zjevování se přízraků, strašidel atd., za projevy boží vůle, které se snaží probudit v lidské duši vzpomínku na neviditelnou existenci.

Ostatně tento kouzelný, zvláštní stav, kdy jsou všechny síly v rovnováze, kdy obrazotvornost je sice zázračně mohutná, ale nevěče za sebou náš smysl pro mravnost do nebezpečných dobrodružství, kdy vzácná senzibilita není mučena chorými nervy, které jsou obvyklými rádcí zločinu nebo zoufalství, stav, kdy tento zázračný stav nemá předběžné příznaky, je nepředvídaný jako přízrak. Je to jakási návštěva, ale návštěva pouze občasná a kdybychom byli moudří, měli bychom z ní čerpat jistotu, že lepší život existuje, a naději, že ho dosáhneme, budeme-li denně cvičit svou vůli. V tomto rozjasnění mysli, v tom vytržení ducha i smyslů viděl určitě člověk všech dob nejvyšší blaho. Na mysli měl jen bezprostřední rozkoš a bez ohledu na to, že porušuje zákony svého těla, hledal v přírodních vědách, v lékárnictví, v nejhrubších nápojích i v nejjemnějších vůních, pod každých podnebí a za každé doby prostředky jak uniknout, byť jen na pár hodin, ze svého příbytku uplácaného z bláta, a jak praví autor Lazara: "*uchvátit na chvíli ráj*". Ano, i lidské neřesti, třebaže je pokládáme za tak hrozné, dokazují zálibu

člověka v nekonečnu, i když jen tím, že jsou tak rozšířené. Tato záliba si však často splete cestu. V přeneseném smyslu bychom mohli převzít lidové pořekadlo Všechny cesty vedou do Říma a uplatnit ho pro svět mravní. Vše vede k odměně, anebo k trestu, což jsou dvě formy věčnosti. Lidský duch oplývá vášněmi; má jich tolik, že by je mohl rozdávat, abych užil jiného triviálního úsloví, ale tento nešťastný duch, jehož přirozená zkaženost je stejně velká jako jeho náhlá, téměř neuvěřitelná schopnost křesťanské lásky a nejpříkřejších ctností, je pln paradoxů, které mu dovolují přebytků této překypující vášně užívat ke zlu. Nedochází mu, že se tím zaprodává celý. Zapomíná ve svém slepém zaujetí, že se měří s kýmsi chytřejším a silnějším, než je on sám, a že zlý duch chytí celou ruku, podáte-li mu jen prst. A tak tento viditelný vládce viditelné přírody (totiž člověk) si umínil, že si za pomoci lékárníka, použitím kvašených nápojů, vytvoří ráj, a podobá se tak bláznů, který vymění skutečný nábytek a skutečné zahrady za dekorace namalované na plátno a napnuté do rámu. Právě v tom, že se smysl pro nekonečno tak zvrhl, je dle mého názoru příčina všech hříšných výstředností, do sebe uzavřeného opojení literáta, který byl nucen v opiu hledat úlevu od bolestí těla a odkryl tak zdroj chorobných požitků, posléze pak svou jedinou životosprávu a jakési slunce svého duševního života, až došel k nejdopornějšímu opilství kdesi na předměstích, kde se s mozkiem plným plamenů a slávy směšně válí v prachu ulice.

Mezi přípravky, které jsou nejschopnější vytvořit to, čemu říkám umělý Ideál - když ponecháme stranou tekutiny, které nás brzy doženou k tělesné zuřivosti a zdrtí duševní sílu, i vůně, jejichž bezuzdné užívání sice zjemňuje obrazotvornost, ale odčerpá postupně všechny duševní síly, - jsou hašiš a opium nejpůsobivějšími látkami. Jejich používání je nejpohodlnější a jsou nejsnáze k dostání. Analyzovat tajemné účinky a chorobné rozkoše, které tyto látky mohou vyvolat, nevyhnutelné tresty, které z jejich příliš dlouhého užívání plynou, a konečně i nemravnost, která vlastně spočívá v této honbě za klamným ideálem - to bude předmětem této studie.

O opiu již byla napsána kniha, a to tak skvěle, z lékařského hlediska a zároveň i básnický, že se neodvažuji ji nějak doplňovat. Spokojím se tedy s tím, že v jiné studii provedu rozbor této nedo-stižné knihy, která ani nebyla úplně do francouzštiny přeložena. Autor, znamenitý to muž mohutné a vzácné obrazotvornosti, který se nyní odmlčel a uchýlil do ústraní, se v ní odvážil s tragickou čistotou duše vyličit všechny rozkoše i muka, které v opiu kdysi našel, a nejdramatičtější částí knihy je ta část, kde mluví o tom, jak nadlidské úsilí vůle musel vyvinout, aby unikl prokletí, kterému se sám nerozvážně zaslíbil.

Dnes budu mluvit pouze o hašiši a učiním tak dle četných a nadmíru podrobných zpráv, dle výtahů z poznámek, anebo dle výpovědí inteligentních lidí, kteří se mu dlouho oddávali. Sloučím však tyto různorodé doklady v jakousi monografii, a to tak, že za typ, který by se k těmto pokusům hodil, zvolím určitou duši, kterou konec konců nebude problém vyložit a definovat.

Co je hašiš

Líčení Marka Pola, kterému se mnoho lidí neprávem vysmívalo stejně tak, jako některým jiným dávným cestovatelům, jsou ověřena učenci a zasluhují si důvěru. Nebudu dle něho líčit, jak Horský Stařec opájel hašišem - odtud Hašišovci čili [Assassini*](#)

- a zavíral do zahrady plné rozkoší některé ze svých nejmladších žáků, kterým chtěl dát představu ráje, aby takřka zahlédli odměnu, která je čeká za trpnou a slepou poslušnost. O tajné společnosti Hašišovců se můžeme poučit v knize pana de Hammera a v pojednání pana Sylvestra de Sacy, které se nachází v 16. svazku "*Pojednání Akademie nápisů a krásné literatury*", a o původu slova assassin v jeho dopisu adresovaném redaktoru "Moniteura", uveřejněném v čísle 359 roku 1809. Herodot vypravuje, že Skytové nahromadili semena konopí a naházeli na ně kameny, rozžhavené v ohni. Tím vznikla jakási parní lázeň, kde byla pára vonnější než v kterékoli řecké lázni a vzniklá rozkoš byla tak živá, že až radostí křičeli.

Hašiš k nám opravdu přišel z Východu; dráždivé vlastnosti konopí byly velmi dobře známy ve starém Egyptě a jeho užívání je pod různými jmény velmi rozšířeno v Indii, Alžíru a šťastné Arábii. Ale i v našem okolí, přímo před očima máme zajímavé příklady opojení, které je způsobeno rostlinnými výrony. Když pomlčíme o dětech, které trpí často podivnou závratí, poté co si hrály a válely se v hromadě pokosené vojtěšky, víme, že dělníci a dělnice jsou vystaveni podobným účinkům při žni konopí; řekli byste, že z podseknuté rostliny vystupuje smrdutý výpar, který jim zlovlně kalí mozky. V hlavě žence všechno víří a někdy ji tíží přeludy. Jindy ochabnou údy a vypoví službu. Slyšeli jsme o náměsíčných záchvatech, které se často vyskytují u ruských sedláků a které je prý nutno připsat tomu, že se k přípravě pokrmů užívá oleje z konopného semene. Kdo by neznal, jak ztřeštěně si počínají slepice, které se nazobaly semence, a jaké ohnivé nadšení se zmocní koní, které sedláci o svatbách a poutích připravují k jízdě do kostela dávkou konopí, které někdy pokropí vínem?

Ale francouzské konopí se není schopno přeměnit v hašiš, nebo aspoň po opětovných pokusech lze říci, že není schopno dát přípravek, který by byl stejně účinný jako hašiš. Hašiš čili indické konopí, *Cannabis indica*, je rostlina ze skupiny kopřivovitých a podobá se ve všem konopí, které roste v našem podnebí, jenže nedosahuje stejné výšky. Má zcela mimořádnou opojnou sílu, která už několik let poutá ve Francii pozornost učenců i lidí ze společnosti. Cení se více či méně podle toho, odkud pochází; milovníci si nejvíc váží konopí bengálského; ale i konopí egyptské, cařihradské, perské a alžírské má tytéž vlastnosti, jenže v menší míře.

Hašiš (čili tráva, totiž tráva po výtce, jako by Arabové jedním slovem tráva chtěli vystihnout pojem: "zdroj všech nehmotných rozkoší ") má různá jména podle svého složení a způsobů přípravy, kterou prodělal v zemích, kde byl sklizen: v Indii se jmenuje bandži, v Africe teriaki, v Alžíru a šťastné Arábii madžund atd. Není zanedbatelné, v které roční době se sklízí; největší sílu má v květu, a proto se používá výhradně rozkvetlých vrcholků k různým způsobům přípravy, o kterých si něco krátce povíme. Mastnou trest' hašiše, tak jak ji připravují Arabové, získáme, když uvaříme vrcholky čerstvé rostliny v másle s malým množstvím vody. Když se všechna voda úplně vypaří, látku procedíme a získáme tak přípravek, který se podobá pomádě žlutozelené barvy a zachovává si nepříjemný zápach hašiše zažluklého másla. V tomto tvaru se požívá v kuličkách těžkých dva až čtyři gramy; ale kvůli odpornému zápachu, který je čím dál tím silnější, dávají Arabové mastné tresti podobu zavařeniny.

Nejužívanější z těchto zavařenin, davamesk, je směs mastné tresti, cukru a libovonných látek jako je vanilka, skořice, pistácie, mandle a pižmo. Někdy dokonce přidávají něco prášku ze španěl-ských mušek za účelem, který nemá nic společného s obyčejnými účinky hašiše. V této nové podobě není hašiš nepříjemný a lze jej brát v dávkách po 15,

20 i 30 gramech bud v číšce kávy, nebo zabalený v oplatce.

Pokusy, které konali pánové Smith, Gastinel a Decourtive, měly za účel odhalit účinnou složku hašiše. Přes jejich úsilí je chemické složení hašiše dosud málo známé, ale jeho vlastnosti se všeobecně připisují pryskyřičné látce, která se v něm nachází v dost velkém množství, v poměru asi desíti procent. Abychom tuto pryskyřici získali, roztluče se oschlá rostlina na hrubý prášek a ten se několikrát přefiltruje, aby se částečně zase odstranil; látka se nechá odpařovat, až ztuhne v trest'; tato trest se prohněte s vodou, která rozpustí cizorodé klovatiny, a pak zbude čistá pryskyřice.

Tento produkt je měkký, má tmavozelenou barvu a výrazný zápach po hašiši. Pět, deset, patnáct centigramů dokáže vyvolat úžasné účinky. Ale tato hašišová látka, která se může podávat ve tvaru čokoládových pastilek nebo malých zázvorových pilulek, má (jako i davamesk a mastná tresti účinky silnější nebo slabší velmi rozmanitého charakteru podle toho, jakou má kdo povah a jak choulostivé má nervy. Ba co víc, účinek bývá různý i u téhož jedince. Jednou to bude nezřízená, nezadržitelná veselost, jindy pocit blaha a životní plnosti, někdy podezřelý spánek plný snů. Jsou však jevy, které se opakují dost pravidelně, zvláště pak u lidí podobné povahy a vychování; v té rozmanitosti je tedy určitá jednota, takže mohu bez velké námahy sestavit monografii *O opojení*, o kterém jsem se před chvílí zmínil.

V Cařihradě, v Alžíru, a dokonce i ve Francii se někdy hašiš kouří ve směsi s tabákem; pak se ale zmíněné úkazy jeví jen mírně a jsou, abych tak řekl, mdlé. Slyšel jsem, že nedávno filtrováním získali z hašiše olejovou trest', která je, jak se zdá, daleko účinnější než všechny doposud známě přípravky; ta trest' není ale ještě dostatečně prozkoumána, abych mohl mluvit o jejích účincích s jistotou. Je zbytečné podotýkat, že čaj, káva a likéry jsou podpůrné látky, které propuknutí tajemného opojení urychlují.

* Mohamedánská sekta, založená v 11. stol. Měla 7 stupňů, z nichž nejhroznější byli fedáviové, vykonavatelé vůle velmistroy (šejch el džibál = horský pán, protože měli hrady na horách.) Velmistr si vybíral za fedávie smyslné a fanatické mladíky a dal je opilé hašišem donést do zahrady plné květín, vůní, drahých jídel a krásných dívek. Ti pak byli odhodláni ke všemu v domnění, že byli v ráji. Zejména vraždili každého, koho jim velmistr označil, i když byl nepřítel obklopen zástupem ozbrojenců. Evropané je poznali v křižáckých válkách; odtud ve francouzštině assassin = úkladný vrah.

Serafínské divadlo

Co cítíte? Co vidíte? Úžasné věci, že ano? Naskýtají se vám neobyčejné pohledy? Je to překrásné? Je to hrozné? Je to velmi nebezpečné?

S takovými otázkami obracejí se obyčejně nevědomí na zasněžené se zvědavostí a zároveň bázní. Dalo by se říci, že je v nich dětinská nedočkavost něco se dovědět, jako u lidí, kteří v životě neopustí svůj koutek u krbu a octnou se tváří v tvář člověku, který přichází z dalekých, neznámých krajů. Představují si hašišové opojení jako zázračnou zemi, rozsáhlé divadlo pro kejkle a eskamotáž, kde je vše podivuhodné a nepředvídané. To je ale předsudek, čiré nedorozumění. A protože velký dav čtenářů i tazatelů si pod

slovem hašiš představuje podivný, obrácený svět a očekává zázračné sny (lépe by bylo říci halucinace, které ostatně nejsou tak časté, jak si lidé myslil upozorním hned na závažný rozdíl, jaký je mezi účinky hašiše a představami ve spánku. Ve spánku, v této dobrodružné cestě, kterou konáme večer co večer, je skutečně něco zázračného; je to zázrak, jehož tajuplnost zeslábla tím, že se dostavuje přesně den co den. Člověk má dva druhy snů. Některé jsou vyplněny jeho všedním životem, jeho předsudky, tužbami, neřestmi a způsobem více méně pitvorným se spojují s předměty, které ve dne zahlédl a které dotěrně ulpěly na širokém plátně jeho paměti. To je sen přirozený; ten sen je člověk sám. Ale co říci o druhém druhu snů! O snu absurdním, nepředvídaném, který nemá vztah ani spojitost s povahou, životem a vášněmi spícího! Takový sen, který nazvu a právě proto, že je absurdní, považovali jej naši předci za božský. Protože ho nelze vysvětlit přirozeným způsobem, přikládali mu příčinu, která je mimo člověka; a ještě dnes - nezmiňujeme-li se ani o vykládačích snů - existuje filosofický směr, který vidí ve snech tohoto druhu buď výčítku nebo radu, zkrátka symbolický mravní obraz, který je třeba studovat, řeč, ke které může moudrý člověk získat klíč.

Při opojení hašišem není nic podobného. Nevjdeme ani z přirozeného snu. Opilost po celou dobu svého trvání bude jediným nesmírným snem a za to lze děkovat intenzitě barev a prudké chápavosti. Ale i tak si podrží vždy zvláštní základní barvu jedinice. Člověku se zachtělo snít, sen ovládne i člověka; ale ten sen bude úplně synem svého otce. Zahaleč si usmyslí, že přivede uměle nadpřirozenost do svého života a své myslí; ale konec konců a přes to, že jeho pocity byly náhodou velmi silné, je pouze tím samým člověkem, jenže zveličeným, tím samým číslem, jenže povýšeným na mocninu vyššího řádu. Je zotročen, ke svému neštěstí je ale zotročen sebou samým, totiž tou částí své bytosti, která v něm před tím převládala; chtěl být andělem a stal se zvířetem, ovšem pro tuto chvíli velmi mohutným, jestli lze vůbec mohutností nazývat nesmírnou senzibilitu, kterou člověk přitom neovládá a nedokáže ji mírnit nebo využít.

At' si lidé ze společnosti i neznalci, kteří touží poznat výjimečné požitky, dobře zapamatují, že nenajdou v hašiši nic zázračného, naprosto nic kromě neobvyklé přirozenosti. Mozek a orgány, na které hašiš působí, vydají jen své obvyklé, individuální zjevy, byť zvětšené co do počtu i síly, ale vždy věrné svému původu. Člověk neunikne osudným poutům své tělesné a duševní letory: hašiš ale jen zrcadlem.

Zde leží před vámi ta látka: je to kousek zelené zavařeniny veliký jako ořech, voní zvláště, až se v nás zvedá určitý odpor a v žaludku divná chuť. Tak by působila ostatně každá jemná, třeba i příjemná vůně, kdyby byla vyhnána až na nejvyšší stupeň své sty a, abych tak řekl, své hustoty. Dovolím si mimochodem poznamenat, že tento poměr může být obrácený a že nejodpornější, nejnesnesitelnější vůně by nám mohla rozkošně vonět, kdyby byla přivedena na nejnižší stupeň svého množství a rozpětí. Zde tedy leží to štěstí! Vyplňuje krychlový obsah lžičky! Štěstí se vším svým opojením, všemi svými pošetilostmi, vším svým dětinstvím! Jen polkněte beze strachu; neumřete. Vaším tělesným orgánům to vůbec neublíží. Možná že vám, pokud se budete příliš často utíkat k tomuto čarovnému prostředku, někdy později zeslábně vůle, snad budete o něco méně člověkem, než jste dnes; ale trest je tak daleko a budoucí zkáza bytosti se dá tak těžko odhadnout! Čeho se odvažujete? Jen toho, že zítra pocítíte trochu únavu v nervech. Nevystavujete se den co den nebezpečí, že přivoláte na sebe větší tresty za menší cenu! Takže ujednáno: dokonce jste rozředili dávku masné trestí v číšce černé kávy, abyste dodali hašiši větší sílu a větší rozpětí; dbali jste na to, abyste měli prázdný žaludek, neboť jste posunuli jídlo s výživnými pokrmy na devátou nebo desátou hodinu večer,

abyste ponechali jedu plnou svobodu; leda, že za hodinu pojíte lehkou polévku. Teď jste dostatečně vyzbrojeni na dlouhou a podivnou cestu. Parní píšťala zapískala, plachtoví je nastaveno po větru a vy máte před obyčejnými cestovateli vzácnou výhodu, že nevíte, kam jedete. Tak to jste chtěli; ať žije slepý osud!

Předpokládám, že jste byli opatrní a zvolili si k této dobrodružné výpravě příhodnou chvíli. Každá dokonalá prostopášnost potřebuje dokonalé volno. Víte ostatně, že hašiš přemrští nejen vše v jedinci, ale také všechny okolnosti a celé prostředí; nečekají vás tedy povinnosti, které by vyžadovaly přesnost a důkladnost; nemáte rodinné problémy; netrpíte láskou. Musíte se mít na pozoru. Taková strast, takový nepokoj, taková vzpomínka na povinnost, která se dovolává vaší pozornosti a vaší vůle v určitý okamžik, by zazněla do vašeho opojení jako umíráček a rozkoš by vám otráвила. Nepokoj by se změnil v úzkost a strast v muka. Jsou-li splněny všechny tyto předběžné podmínky, panuje příjemná pohoda a jste v příznivém prostředí, například v malebné krajině nebo příbytku vyzdobeném s básnickým vkusem, a pokud můžete navíc doufat v trochu hudby, pak je vše v nejlepším pořádku.

Obecně jsou v hašišovém opojení tři fáze, které se dají od sebe zřetelně odlišit, a určitá zvláštnost je v tom, že se u nováčků dostávají jen první příznaky první fáze. Slyšeli jste všude o úžasných účincích hašiše; vaše obrazotvornost si předem vytvořila svou zvláštní představu, cosi jako ideál opilosti; nemůžete se dočkat, abyste se přesvědčili, zda skutečnost bude opravdu odpovídat vašemu očekávání. To stačí, abyste od počátku byli v úzkostném stavu, který je příznivý dobyvačné a zachvacující povaze drogy. Většina učňů na prvním stupni zasvěcení si nařiká, že účinky přicházejí loudavě; očekávají je s chlapeckou nedočkavostí, a když přípravek nepůsobí tak rychle, jak si přejí, začnou se velkohubě vychloubat, že tomu všemu nevěří. Z toho mají velkou legraci staří zasvěcenci, kteří vědí, jak se hašiš chová. První návaly, jakési předzvěsti bouře, které jsou dlouho jen nezřetelné, se objevují a množí právě v lůně této nedůvěry. Nejdříve vás zachvátí jakási hlučná, pošetilá a nezadržitelná veselost. Takové výbuchy bezdůvodného veselí, za které se téměř stydíte, se opakují časte a přerušují chvíle strnulosti, kdy se marně snažíte sebrat své síly. Nejprostší slova a nejvšednější představy nabývají pitvorného a nového rázu a vy pak dokonce žasnete, že se vám dosud zdály tak prosté. Chybna a nepředvídatelná podobenství a přirovnání, nekonečné slovní hříčky, hrubé ukázky komiky neustále tryskají z vašeho mozku. Démon vás zachvátí; je zbytečné se vzpírat tomuto veselí, které bolí jako lechtání. Čas od času se smějete sami sobě, své zpozdilosti i svému bláznovství. Vaši přátelé, jestli nějaké máte, se také smějí vašemu i svému stavu; ale nemyslí to zle a vy se také nezlobíte.

Toto veselí, hned ochabující, hned palčivé, tato nevolnost v radosti, tento nejistý a nezřetelný stav choroby trvá vůbec jen dost krátce.

Brzy se vztahy mezi představami tak zamlží a vůdčí nit, která spojuje vaše myšlenky, se tak ztenčí, že vám porozumí jen vaši spoluviníci.

A ani tuto věc a tuto okolnost není možno nijak zjistit; snad se jen domnívají, že vám rozumějí, a klam je vzájemný. Toto dovádění a chechtání, které se podobá výbuchům, připadá každému člověku, který není ve stejném stavu jako vy, jako skutečné šílenství, nebo aspoň jako bláznivá pošetilost. Vás zase rozveseluje moudrost, zdravý rozum a pravidelnost myšlenek rozvážného svědka, který se neopil a baví vás jako zvláštní druh pomatenosti. Úlohy jsou převráceny. Jeho chladnokrevnost vás dohání k nejzazším

mezím ironie. Copak není v tajuplně kosmickém postavení člověk, který se raduje z něčeho, co je nepochopitelné tomu, kdo se nepřivedl do stejného prostředí jako on? Blázen lituje moudrého a od té chvíle se na obzoru jeho rozumu začne rýsovat představa, že on vyniká nad všechny. A brzy ta představa vzroste, zmohutní a zazáří jako meteor.

Byl jsem svědkem podobného výjevu, který došel až příliš daleko a jehož grotesknost byla srozumitelná pouze těm, kteří aspoň z pozorování jiných znali účinky této látky a ohromný oktávový rozdíl, který tato droga vytváří mezi dvěma inteligencemi, které jsme pokládali za rovnocenné. Slavný hudebník, který účinky hašiše neznal a snad o nich nikdy ani neslyšel, přijde do společnosti, ve které ho většina lidí požila. Pokoušejí se mu jasně popsat ty úžasné účinky. Během těchto zázračných líčení se ze zdvořilosti milostivě usmívá jako člověk, který se na několik minut s chutí uvolí dělat někomu blázna. Ti lidé, zbystřeni drogou, brzo vytuší jeho pohrdání a jejich smích se ho nemile dotkne. Všechny ty výbuchy radosti, slovní hříčky, znetvořené tváře, celé to nezdravé ovzduší ho podráždí a dožene - dříve snad, než chtěl - k prohlášení, že "takové pitvoření se není pěkné a je koneckonců jistě velmi namáhavé pro ty, kteří si je uložili". Komika těchto slov ozářila ducha všech jako blesk. Veselí se zdvojilo. "Takové pitvoření je možná dobré pro vás, ale ne pro mne," řekl. "Jen když jsou dobré pro nás," odvětil sobecky jeden opilý. Náš muž, který neví, jestli jedná se skutečnými šílenci, nebo s lidmi, kteří šilenství předstírají, si myslí, že nejmoudřejší bude odejít; někdo ale zavře dveře a schová klíč. Jiný před ním poklekne, prosí ho jménem společnosti za odpuštění a prohlásí drze, ale se slzami v očích, že přes jeho duševní podřízenost, která snad budí určitou soustrast, jsou všichni proniknuti hlubokým pocitem přátelství k němu. Hudebník se odhodlá zůstat a dokonce se na naléhavé prosby uvolí něco zahrát. Ale tóny houslí se šířily místností jako nová nákaza a popadly (to slovo není přehnané) hned toho, hned onoho opilého. Ozývaly se chraplavé, hluboké vzdechy. náhlé vzlyky, tekly potoky němých slz. Hudebník poděšen ustane a přistoupí k tomu, jehož blaženost tropila největší povyk, a ptá se, jestli hodně trpí a co by mu ulevilo. Jeden z přítomných, praktický člověk, navrhuje limonádu a kyselé věci. Ale opilý, v jehož očích se odráží vytržení, pohlédne na oba s nevýslovným opovržením. Chtějí léčit člověka, který je nemocen přemírou života, nemocen radostí!

Jak je vidět z této historky, zaujímá laskavost mezi pocity, které hašiš způsobuje, významné místo - měkká, malátná a němu laskavost, která pochází z rozcitlivění nervů. Na doklad tohoto pozorování mi kdosi vyprávěl o dobrodružství, které se m v takovém opojení přihodilo, a protože si zachoval velmi přesné vzpomínky na své pocity, pochopil jsem zcela jasně, do jakých groteskních a nadmíru spleťtých nesnází ho ten rozdíl v oktávě a v úrovni uvrhl, ten, o kterém jsem se před chvílí zmínil. Nepamatuji se, jestli to byl první či druhý pokus zmíněného. Možná že si vzal poněkud silnější dávku hašiše, nebo hašiš bez jakékoli patrné příčiny způsobil (to se stává často) účinky mnohem mocnější? Vyprávěl mi, že ve své rozkoši, ve vrcholné rozkoši pramenící z toho, že se člověk cítí plný života a věří, že je geniální, narazil náhle na něco, co ho postrašilo. Zpočátku byl totiž oslněn krásou svých dojmů, ale pak se jich najednou zděsil. Ptal se v duchu, co se stane s jeho inteligencí a jeho orgány, jestliže se bude tento stav, který pokládal za nadpřirozený, stále zhoršovat, jestliže budou jeho nervy útlocitnější a útlocitnější.

Protože duševní oko opilého má schopnost si vše zvětšovat, byl pro něho tento strach určitě nesdělitelným utrpením. "Bylo mi," řekl, "Jako splašenému koni, který běží k

propasti, chce se zastavit, ale nemůže." Byl to opravdu jakýsi strašlivý trysk a moje myšlenky, otrokyně okolností, prostředí každé příhody a všechno, co lze zahrnout pod slovo náhoda, se změnilo v naprosto čirou a nesouvislou, útržkovitou slátaninu. Je příliš pozdě! říkal jsem si neustále beznadějně. Když tento způsob citění přestal, což podle mého názoru trvalo nekonečně dlouho, a který možná trval jen pár vteřin, když jsem měl za to, že se budu moci ponořit do blaženosti, která následuje po fázích takovéto zběsilosti a je tak milá Orientálcům, stihlo mne nové neštěstí. Padl na mne nový nepokoj, velice všední a dětinský. Vzpomněl jsem si totiž najednou, že jsem byl pozván na oběd, do večerní společnosti vážných lidí. Už předem jsem se viděl uprostřed moudrého a zdrženlivého zástupu, kde se každý dobře ovládá a kde jsem cítil, že jdou na mne téměř mdloby při pomýšlení, jakou sílu vůle budu muset vyvinout. - Vtom se mi bůhví jakou náhodou vynořila v paměti slova evangelia: "Běda tomu, od koho pohoršení pochází!", a přestože jsem na ně chtěl zapomenout, opakoval jsem si je v duchu neustále. Moje neštěstí (protože to bylo opravdu neštěstí) nabylo teď obrovských rozměrů. Přes svou slabost jsem se odhodlal, že provedu rázný čin a zeptám se na radu lékárníka. Neznal jsem totiž protilék proti hašiši a chtěl jsem jít do společnosti, kam mne volala povinnost, s myslí volnou a oproštěnou. Ale na prahu krámu jsem si náhle na něco vzpomněl, takže jsem se na několik okamžiků zastavil a uvažoval. Podíval jsem se totiž na sebe do zaskleného výkladu, když jsem šel okolo, a zhrozil jsem se své tváře. Ta bledost, rty do úst schlípené, vytřeštěné oči! "Polekám toho hodného člověka," řekl jsem si, "a to pro takovou hloupost!" Mimo to jsem měl pocit, že budu směšný, a tomu jsem se chtěl vyhnout. Navíc jsem se obával, že zastihnu v krámě lidi. A náhlá laskavost k neznámému lékárníkovi ovládla všechny mé ostatní pocity. Představoval jsem si, že ten člověk bude také tak citlivý, jako jsem byl já sám v té neblahé chvíli, a protože jsem se také domníval, že se jeho sluch a jeho duše určitě chvějí při sebemenším šumu jako moje, rozhodl jsem se, že vejdu dovnitř po špičkách. Nemohu, říkal jsem si, být dostatečně diskrétní k člověku, jehož křesťanskou lásku Jdu vyburcovat. A pak jsem si sliboval, že ztlumím zvuk svého hlasu stejně jako hluk svých kroků: znáte ten hašišový hlas? Vážný, hluboký a hrdelní, který se velmi podobá hlasu starých pojídačů opia. Výsledek byl právě opačný než to, co jsem měl v úmyslu. Byl jsem odhodlán vzbudit v lékárníkovi důvěru, a zatím jsem ho poděsil. Nevěděl o takové nemoci, jakživo o ní neslyšel. Přesto mne ale pozoroval se zvědavostí, ke které se přimísilo hodné nedůvěry. Pokládal mne za šílence, zločince, nebo žebráka? Nepochybně za nic takového. ale všechny ty nesmyslné domněnky mi proletěly hlavou. Musel jsem mu dlouho a ze široka vykládat (jaká námaha!), co zavařenina z konopí a k čemu slouží, opakoval jsem mu bez ustání, že neznamená žádné nebezpečí, že on nemá důvod se bát a že ho pouze prosím, aby mi dal něco na uklidnění nebo nějak. protilék, a často jsem se dovolával toho, že opravdu a upřímně lituji, že ho tak obtěžuji. Nakonec - považte jen, jaké ponížení představovala pro mne jeho slova- poprosil mne zkrátka, abych odešel. To byla odměna za moji přemrštěnou křesťanskou lásku a blahosklonnost.

Šel jsem na večírek; nepohoršil jsem nikoho. Nikdo netušil, jaké nadlidské úsilí jsem musel vykonat, abych se podobal ostatním. Ale nikdy nezapomenu na muka nadlidského opojení, kterému vadily ohledy na slušnost a kterému byla povinnost na překážku!

Ačkoli mne má povaha nutí sympatizovat se všemi útrapami, které se rodí z obrazotvornosti, nedokázal jsem se při tomto líčení ubránit smíchu. Muž, který mi toto vyprávěl, se nepolepšil. I nadále hledal v proklaté zavařenině roznícení, které je třeba hledat jen ve vlastním nitru; ale protože to je muž rozvázný a usedlý, člověk ze společnosti, zmenšil si dávky a tím zvýšil jejich počet. Později ochutná shnilé ovoce své

životosprávy.

Vracím se k líčení pravidelného vývoje opilosti. Po této první fázi dětinské radosti nastane na okamžik jakési uklidnění. Ale brzy se ohlašují nové události pocitem chladu v končetinách (u některých osob může tento chlad dokonce přejít ve velice silný mráz) a velikou slabostí ve všech údech; při tom máte ruce jako z másla a v hlavě i v celé své bytosti cítíte obtížnou strnulost a omráčenost. Oči jsou vytřeštěny, jako by je nezkrotitelné vytržení táhlo ven na všechny strany. Bledost vám polije tváře. Rty se stáhnou a obracejí se do úst podobným pohybem jako při krátkém vdechování, jaké je příznačné pro ctižádost člověka, kterého souží velké plány a jemuž dalekosáhlé myšlenky svírají hrud, nebo který sbírá dech, aby vzrušeně vyskočil. Hltan se zavře, abych tak řekl. Patro je vyprahlé žízní, kterou by bylo neskonale příjemné ukojit, kdyby slast lenosti nebyla příjemnější a nestavěla se proti sebemenšímu vzrušení těla. Chraplavé, hluboké vzdechy se vám derou z prsou, jako by vaše staré tělo nemohlo snést snahu a činnost vaší nové duše. Chvillemi projede vámi otřes a vyvolá mimovolné hnutí vašeho těla jako ono šhubání, které předchází úplnému usnutí po dni, kdy jsme mnoho pracovali, nebo za bouřlivé noci.

Nežli postoupím dále, hodlám o tom pocitu chladu, o němž jsem se zmínil výše, vyprávět zase jinou historku, která dokáže, do jaké až míry se i čistě tělesné účinky mohou lišit podle povahy jedince. Teď mluví literát a na několika místech jeho líčení naleznete si známky jeho literární povahy.

"Vzal jsem si," řekl mi ten člověk, "slabou dávku mastné trestí a vše se dařilo výborně. Záchvat chorobné veselosti trval jen krátce, pak jsem byl ochablý a zaražený a ten stav byl téměř šťastný. Doufal jsem tedy, že budu mít klidný a bezstarostný večer. Bohužel jsem byl náhodou nucen doprovodit kohosi do divadla. Statečně jsem se k tomu odhodlal a umínil jsem si, že utajím svou nesmírnou touhu po lenosti a nehybnosti. Všechny kočáry v naší čtvrti byly právě zamluveny, a tak nezbylo, než se podrobit nutnosti vykonat dlouhou cestu pěšky a kráčet v hlomozu povozů plném zlozvuků, uprostřed hloupých rozprávek chodců, celým oceánem trivialit. Lehký chlad se už projevil ve špičkách prstů; brzy se změnil ve velice citelný mráz, jako bych ponořil obě ruce do vědra ledové vody. Ale nijak jsem tím netrpěl - tento téměř bodavý pocit mnou spíš pronikal jako rozkoš. Přesto se mi ale zdálo, že mne ten mráz zachvacuje víc a víc, čím déle se táhla ta nekonečná cesta. Dvakrát či třikrát jsem se ptal toho člověka, kterého jsem doprovázel, jestli je opravdu taková zima. Dostal jsem odpověď, že naopak, vzduch je víc než vlhý. Když jsem se usadil v sále, uzavřen v úzké lóži, která mi byla vykázána, a když jsem měl před sebou tři nebo čtyři hodiny klidu, bylo mi, jako bych přišel do zaslíbené země. Pocity, které jsem po cestě zaháněl, vpadly do mého nitra a já jsem se volně oddal svému němému běsnění. Mráz vzrůstal tou měrou, že jsem se ho málem již děsil; především mne ovládala zvědavost a chtěl jsem se přesvědčit, na kolik až stupňů může ten mráz sestoupit. Konečně dosáhl takového bodu, byl tak úplný, tak všeobecný, že všechny mé myšlenky takřka zmrzly; byl jsem myslícím kusem ledu; považoval jsem se za sochu, vytesanou z ledové kry; a tento šílený prelud mne plnil hrdostí, budil ve mně duševní blaho, které nedokážu popsat. Mou mrzkou rozkoš zvyšovala jistota, že nikdo z přítomných neví, jaká je moje pravá podstata a jakou mám nad nimi převahu; a za druhé blažená myšlenka, že můj přítel ani na okamžik netušil, jaké podivné pocity mne posedly! Užíval jsem si odměnu za svou přetvářku a moje výjimečná rozkoš byla skutečným tajemstvím. Ostatně sotva jsem vstoupil do své lóže, byl můj zrak zasažen dojmem, jako by kolem byly temnoty, které, jak se zdálo, měly jakousi příbuznost s

představou mrazu. Je celkem možné, že si obě ty představy dodávaly navzájem stu. Víte, že hašiš vyvolává nádherné světelné úkazy, slavné záplavy jasu, vodopády tekutého zlata; každé světlo se mu hodí, světlo, které se řine po ubrusu i které se jako snítka zachytí na hrotech a hrbolcích, ramenové svícny v salónech, májové svíce, růžové laviny při západu slunce. Zdálo se, že zde bídny lustr rozlévá světlo, které absolutně nestačí tomu nenasytnému prahnutí po světle; jak jsem vám řekl, bylo mi, jako bych vkročil do světa temnot, které ostatně postupně houstly, zatím co já jsem snil o polární noci a věčné zimě. Jevišťe ale (bylo to jeviště věnované komickému oboru), jedině jeviště bylo ozářeno, nesmírně maličké a daleké, velice daleké, jako na konci ohromného stereoskopu. Netvrdím, že jsem poslouchal herce, víte, že to není možné; čas od času zachytila moje mysl útržek věty a jako obratná tanečnice ho použila jako můstku, aby z něho skočila do snění nadevšecko vzdáleného. Snad se domníváte, že posloucháte-li takto drama, nemá pak logický postup a souvislost; nenechte se mýlit; nacházel jsem v dramatu, který stvořila moje roztržitost, velmi jemný smysl.

Herci se mi zdáli nesmírně malí a obtaženi ostrými, pečlivými obrysy jako postavy Meissonierovy. Zřetelně jsem viděl nejen nejtintnější podrobnosti jejich kostýmů, jako jsou vzorky látek, švy, knoflíky atd., ale i čáru, která dělila nepravé čelo od skutečného, bílý, modrý a červený prášek a všechny prostředky, kterých se používá k líčení. A tihle liliputáni se halili do chladného, kouzelného jasu, takového asi, jaké velmi čisté sklo dodává olejomalbě. Když jsem konečně mohl vystoupit z této hrobky plné ledových temnot, když se vnitřní energie rozptýlila a já jsem byl vrácen sám sobě, cítil jsem se mnohem zemdlenější než po jakékoli usilovné a přepjaté práci."

Právě v tomto období opilosti se projevuje ve všech smyslech nebyvalá jemnost a větší bystrost. Čich, zrak, sluch a hmat se účastní na tomto pokroku stejným dílem. Oči pronikají k nekonečnu. Ucho zachytí téměř nepostřehnutelné zvuky za nejhoršího rachotu. A zde už začínají halucinace. Předměty okolo pomalu a zvolna nabývají podivných podob; znetvořují se a přetvářejí se. Pak se dostaví dvojsmysly, omyly a transpozice představ. Zvuky se oblékají do barev a barvy obsahují hudbu. Řekněte, že je to vše naprosto přirozené a že každý básnický mozek v zdravém a normálním stavu snadno vytvoří něco podobného. Ale upozornil jsem už čtenáře, že v hašišovém opojení není nic skutečně nadpřirozené; jen v něm tyto podoby pískávají neobvyklou živostí; svou despotickou povahou pronikají, zachvacují a udolávají ducha. Hudební tóny se stanou čísly, a je-li váš duch nadán jistými matematickými schopnostmi, přetvářejí se slyšená melodie a harmonie, i když si ponechají při tom svůj rozkošnický a smyslný ráz, v rozsáhlý početní výkon, kde čísla plodí čísla a jehož proměny a odvozování sledujete s nevysvětlitelnou snadností a hbitostí, která se vyrovná hbitosti účinkujícího hudebníka.

Někdy se stane, že vaše osobnost zmizí a že objektivnost, jaká je vlastní pantheistickým básníkům, se ve vás vyvine do té míry, že při pozorování vnějších předmětů zapomenete na svou vlastní existenci a brzy s nimi splynete. Váš zrak se upře na strom, který harmonicky zvučí skloněn ve větru; co by v básníkově mozku bylo jen velice přirozeným přirovnáním, to se v několika vteřinách ve vašem mozku stane skutečností. Z počátku dáváte stromu své vášně, svou touhu nebo melancholii; jeho sténání a kývání se stanou vašimi a brzy jste stromem. Podobně pták, který se vznáší v hloubi blankytu, představuje zpočátku nesmrtelnou touhu vznášet se nad pozemskými záležitostmi; vtom jste už najednou sám ptákem. Dejme tomu, že sedíte a kouříte. Vaše pozornost prodlí poněkud déle u modravých obláčků, které vystupují z vaší dýmky. Představa zdoluhavého, ponenáhleho a věčného vypařování se zmocní vašeho ducha a vy obrátíte

brzy tuto představu na své vlastní myšlenky, na svou přemýšlivou podstatu. Následkem zvláštního dvojsmyslu, jakéhosi přehození nebo záměny pojmů, budete mít pocit, že se vypařujete vy, a přisoudíte své dýmce (cítíte, že jste v ní schoulen a sbalen jako tabák) podivnou schopnost, že ona kouří vás...

Na štěstí trvala tato nekonečná vidina pouze minutu, protože ve světlém okamžiku jste se po velkém úsilí dokázal podívat na hodiny. A to už vás unáší jiný proud představ; bude s vámi točit zase minutu ve svém hlučném víru a ta druhá minuta bude druhou věčností. Neboť pravý poměr mezi časem a bytím je porušen množstvím a silou pocitů a představ. Dalo by se říci, že žijete několik lidských životů během hodiny. Nepodobáte se tak fantastickému románu, který by byl živý místa napsaný? Není už rovnost mezi ústroji a požitky; a zvláště z tohoto zřetele vychází všechno odmítání, které lze připsat tomuto nebezpečnému počínání, při kterém zaniká svoboda vůle.

Mluvím-li o halucinacích, nesmíte toto slovo brát doslova. Je velmi důležitý odstín mezi čistou halucinací, jakou mají často možnost studovat lékaři, a halucinací či lépe omylem smyslů v duševním stavu způsobeném hašišem. V prvním případě je halucinace náhlá, úplná a neodvratná, navíc pro sebe nemá důvod ani záminku ve vnějším světě. Nemocný vidí tvary a slyší zvuky tam, kde nejsou. V druhém případě je halucinace postupná, téměř dobrovolná a stane se úplnou, uzraje teprve působením obrazotvornosti. Mimo to má záminku. Zvuk bude mluvit, bude něco zřetelně říkat, ale zvuk tu opravdu před tím byl. Opilý zrak člověka ovlivněného hašišem uvidí podivné tvary; ale tyto tvary byly prosté a přirozené, dříve než se změnil v podivné a nestvůr-né. Síla a takřka mluvící opravdovost hašišových halucinací nijak nezeslabuje tento zásadní rozdíl. Takovéto halucinace mají kořen v našem okolí a v přítomnosti, ty obyčejné ne.

Abych lépe vysvětlil toto kypění obraznosti, zraní snu a básnické rození, ke kterému je odsouzen mozek otrávený hašišem, budu vyprávět ještě jeden příběh. Ted' nebude vyprávět mladý zahaleč ani literát; vypráví tu žena, žena už poněkud zralá, vznětlivá a zvědavá, která povolila své touze a seznámila se s drogou, načež popsala jiné dámě podstatný obsah svých vidění takto. Opisuji doslova:

"Ať jsou dojmy, které jsem vytěžila ze svého dvanáctihodinového šílenství (dvanácti či dvacetihodinového? opravdu nevím?), sebe bizarnější a novější, podruhé už to neudělám. Duševní podráždění je příliš prudké, únava, která z něj plyne, je příliš velká; a abych se přiznala, vidím v tomto dětinství cosi zločinného. Nakonec jsem podlehla své zvědavosti; a pak jsme všichni vyváděli u starých přátel a zdálo se mi, že se tolik nestane, když si u nich ve své důstojnosti poněkud zadám. Především vám musím říci, že ten prokletý hašiš je látka velmi ošemetná; myslíte si časem, že jste se své opilosti zbavili, ale je to jen klamný klid. Jsou chvíle oddechu a pak vše nastane znova. Takže asi o desáté hodině večer jsem se ocitla na okamžik v takovém přechodném stavu; myslila jsem, že jsem se zbavila toho nadbytku života, který mi, pravda, dal tolik rozkoší, ale který nebyl bez znepokojení a hrůzy. S chutí jsem se dala do večere unavená jak po dlouhé cestě. Z opatrnosti jsem totiž do té chvíle nic nejedla. Ale dříve než jsem vstala od stolu, chytilo mne šílení opět jako kočka myš a droga si znovu začala hrát s mým ubohým mozkiem. A přestože můj dům není daleko od zámku našich přátel a přestože mi byl kočár k službám, cítila jsem, že potřeba snít a oddat se tomu nezadržitelnému šílenství na mne tak doléhá, že jsem s radostí přijala jejich nabídku, abych u nich zůstala přes noc. Znáte zámek; víte, že celá část byla moderně zařízena, upravena a opatřena novým komfortem, ta část, kde bydlí zámečtí páni, ale že část vůbec

neobydlená je ponechána tak, jak byla, ve starém slohu a se starou výzdobou. Bylo rozhodnuto, že pro mne narychlo upraví ložnici v této části zámku, a k tomuto účelu zvolili nejmenší pokoj, jakýsi poněkud zašlý a vybledlý budoár, nicméně ale roztomilý. Je nutné, abych vám jej jakž takž popsala, abyste pochopili zvláštní vidění, kterého jsem byla obětí, vidění, které mne zaměstnávalo celou noc, takže jsem ani neměla kdy si všimnout, jak čas utíká.

Ten budoár je maličký a uzounký. Ve výši římsy se zakulacuje strop v klenbu; zdi jsou pokryty úzkými, dlouhými zrcadly, která jsou oddělena od sebe výplněmi, na kterých jsou namalovány krajiny nedbalým stylem, jakým se malují dekorace. Ve výši římsy jsou na všech čtyřech zdech zobrazeny alegorické postavy, některé jsou v klidu, jiné běží nebo letí. Nad nimi je několik květin a nádherných ptáků. Za postavami se zvedá mřížoví malované tak, aby vznikl zrakový klam, že je to skutečná mříž, a táhne se po celé stropní výduť. Strop je zlatý. Všechny mezery mezi pruty a postavami jsou tedy pokryty zlatem a uprostřed stropu je zlato přerušováno pouze pravidelnou sítí napodobeného mřížoví. Vidíte tedy, že se to vše poněkud podobá velmi vkusné kleci, překrásné kleci pro velikého ptáka. Je třeba dodat, že byla překrásná noc, nadmíru průzračná, měsíc zářil velice silně, takže i když jsem zhaslá svíci, byla celá výzdoba i nadále vidět. Ne že by ji osvětlovalo moje duševní oko, jak snad byste se domnívali, ale protože ji ozařovala krásná noc, jejíž bledý svit se zachycoval na celé té ozdobné směsi zlata, zrcadel a pestrých barev.

Z počátku jsem velmi užasla, když jsem viděla, jak se přede mnou, vedle mne a na všech stranách rozprostírají velké rozlohy; čiré řeky tekly a zelenající se krajiny se zrcadlily v klidných vodách. Uhádnete, že to způsobily výplně, které se odrážely v zrcadlech. Když jsem pozvedla oči, spatřila jsem zapadající slunce podobné roztavenému a už stydnoucímu kovu. To bylo zlato na stropě; ale mřížoví vzbudilo ve mně myšlenku, že jsem v jakési kleci nebo v domě, který je na všech stranách otevřen do volného prostoru, a že jsem oddělena od všech těch zázraků jen pruty svého nádherného vězení. Z počátku jsem se svému preludu smála, ale čím déle jsem se na něj dívala, tím více kouzlo sílilo, nabývalo života, průhledné samozřejmosti a despotické skutečnosti. Představa, že jsem tu zavřená, ovládla od té chvíle mou duši a musím říci, že nebyla příliš na překážku rozkoším, které jsem čerpala z podívané, která se rozkládala nade mnou a kolem mne. Domnívala jsem se o sobě, že jsem již dlouho, snad tisíce let, uzavřena v té nádherné kleci, uprostřed čarovných krajin, mezi zázračnými obzory. Snila jsem o Šípkové Růžence, že za cosi pykám a že budu vysvobozena. Nad hlavou mi poletovali nádherní tropičtí ptáci, a protože můj sluch právě postřehl zvuk zvonků na krku koní, kteří se ubírali v dálce po silnici, slily oba smysly své dojmy v jedinou představu a já jsem tu tajemnou melodii mědi přičítala ptákům a věřila jsem, že zpívají kovovým hrdlem. Určitě hovořili o mně a oslavovali mé zajetí. Poskakující opice a šaškovští satyři si jakoby dělali legraci z ležící zajatky, odsouzené k nehybnosti. Ale všechna mytologická božstva na mne hleděla s líbezným úsměvem, jako by mi dodávala odvalu, abych trpělivě snášela své očarování, a všechny zřítelnice se smekaly do koutků víček, jako by se chtěly spojit s mým pohledem. Z toho jsem si učinila závěr, že pokud nějaké staré viny a hříchy, o kterých sama nevím, vyžadovaly toto dočasné potrestání, že přesto smím spoléhat na vyšší dobrotivost, která mne sice ve své moudrosti odsoudila, ale poskytla mi hlubší radosti, než jsou radosti hry s panenkami, kterými bylo vyplněno naše mládí.

Vidíte, že v mém snu byly mravní úvahy; ale musím se přiznat, že rozkoš z pozorování těch nádherných tvarů a nádherných barev a z toho, že jsem se považovala za střed

fantastického dramatu, často pohltila všechny mé ostatní myšlenky. Tento stav trval dlouho, velmi dlouho... Až do rána? Nevím. Uviděla jsem najednou, že se po pokoji rozlila ranní sluneční zář: velice jsem se divila, a ať jsem namáhala paměť, seč jsem dovedla, nemohla jsem zjistit, jestli jsem také spala, nebo jestli jsem trpělivě přestála rozkošnou bezesnost. Před chvílí byla noc a teď byl den! A přece jsem žila dlouho, ó velmi dlouho! ... Protože každé ponětí o čase, lépe řečeno časomíra zmizela z mé mysli, mohla jsem měřit celou noc jen množstvím svých myšlenek. Třebaže z tohoto hlediska by mi měla připadat velmi dlouhá, přece se mi zdálo, že trvala pouze několik vteřin, dokonce že vůbec nezabrala místo ve věčnosti.

0 své únavě nemluvím - byla nesmírná. Nadšení básníků a tvůrců se prý podobá tomu, co jsem zažila já, ačkoliv jsem si vždy představovala, že lidé, jejichž úkolem je nás dojímat, mají být obdařeni velice klidnou povahou; ale podobá-li se básnické blouznění tomu, co mi opatřila malá lžička zavařeniny, pak myslím, že rozkoše obecenstva stojí básníky velmi mnoho, a ne bez jisté blahé spokojenosti, prozaického zadostiučinění, jsem nakonec pocítila, že jsem doma, v pravém domově svého rozumu, totiž v skutečném životě."

To je jistě rozumná žena; použijeme ale jejího líčení jen k tomu, abychom z něho vytěžili několik příhodných poznámek, které doplní tento zcela stručný popis hlavních pocitů způsobených hašíšem.

Zmínila se o tom, že večere pro ni byla pochoutkou, která jí přišla velice vhod v okamžiku, kdy chvilková pohoda, která se ale zdála už trvalou, jí dovolila vrátit se do skutečného života. Skutečně jsou, jak jsem už pověděl dřív, v opojení přestávky a chvíle šalivého klidu, a často hašíš vzbudí hltavý hlad a skoro vždy neobvyklou žízeň. Jenže oběd nebo večere, místo aby při-vodila trvalý klid, vyvolá takové opětné zhoršení, takový závrtný záchvat, na jaký si stěžovala tato dáma a po kterém následovala řada okouzlujících vidin, lehce podmalovaných hrůzou, kterým se ona skutečně a docela ochotně vzdala. Ten ukrutný hlad a žízeň, o kterém mluvíme, se nám nepodaří ukojit bez jisté námahy. On se totiž člověk cítí tak povýšen nad hmotné věci, či spíš je tak zmožen opojením, že musí dlouho sbírat odvahu, aby hnul láhví nebo vidličkou.

Konečný záchvat způsobený zažíváním pokrmů je skutečně velmi silný; nelze s ním zápat; a takový stav by nebyl snesitelný, kdyby trval příliš dlouho a kdyby byry neustoupil jiné fázi opilosti, fázi, která se ve zmíněném případě projevila skvělými sladce děsivými a zároveň útěšlivými vidinami. Právě tomuto novému stavu říkájí Orientálci kief. Není to už nic vířivého a bouřlivého, ale klidná, nehybná blaženost, slavnostní odevzdání se. Už dávno nejste svými pány, ale teď vás to už netrápí. Žal i pojem času zmizely, anebo pokud se odváží časem ukázat, ukáží se jen v podobě přetvořené převládajícím pocitem; a pak se mají ke své obvyklé podobě asi jako se má básnická melancholie ke skutečnému žalu.

Ale povšimněme si především, že v líčení té dámy (a proto jsem je opsal) je halucinace smíšeného druhu a příčinu své existence čerpá z toho, co je vidět kolem; duch je jen zrcadlo, ve kterém se odráží okolní prostředí, zmnoženo podobností. Nakonec vidíme, že tu vystupuje cosi, co bych rád nazval mravní halucinací:

osoba, která jí podléhá, se domnívá, že musí za cosi pykat; ale ženská povaha, která není příliš schopná vše rozebírat, jí nedala, aby nezdůraznila zvláštní optimistický ráz

zmíněné halucinace. Dávat všemu skvělou příchuť je podstatnou vlastností hašiše a to vybásnilo blahosklonné pohledy olympských božstev. Nechci tvrdit, že se o tu dámu pokoušely snad i výčitky svědomí; ale její myšlenky, které se na okamžik obrátily v zármutek a lítost, se velmi rychle zbarvily naději. Budeme mít ještě příležitost toto pozorování potvrdit.

Dotyčná dáma se zmínila, jak byla druhý den unavená; ta únava je skutečně velká; ale neprojeví se hned, a když si ji musíte sami sobě přiznat, dost se tomu divíte. Protože zpočátku, kdy jste určitě zjistili, že na obzoru vašeho života vzešel nový den, pocítíte úžasné blaho; zdá se vám, že se těšíte zázračné lehkostí ducha. Ale sotva vstanete, táhne se za vámi poslední zbytek opojení a zdržuje vás jako vlečná koule vašeho nedávného otroctví. Slabé nohy vás nesou jen nejistě a obáváte se, že se každou chvíli zlámete jako křehký předmět. Veliká zemdlenost (někdo tvrdí, že je docela půvabná) se zmocní vašeho ducha a rozloží se na vaše schopnosti jako mlha po krajině. A tak nejste ještě několik hodin schopni práce, činnosti a energického vystupování. To je trest za bezbožnou marnotratnost, s jakou jste utráceli nervové fluidum. Rozhodili jste svou osobnost do čtyř větrů světa a je vám teď za těžko ji zase sebrat a soustředit!

Člověk Bůh

Je na čase nechat všech těchto kejklů a blýskavých hříček, které se zrodily z dýmu dětinských mozků. Vždyť máme mluvit o vážnějších věcech: o tom, jak hašiš obměňuje lidské city, a zkrátka o morálce hašiše.

Doposud jsem psal jen krátkou monografii o hašišovém opojení; omezil jsem se na to, že jsem zdůraznil jeho hlavní rysy, zvláště ty smyslové. Ale pro spirituálního člověka je, tuším, důležitější poznat, jak droga působí na duševní stránku člověka, totiž jak zveličí, znetvoří a přemrští jeho obvyklé pocity a mravní vjemy, které pak v tom výjimečném ovzduší představují pravý div lomu paprsků.

Člověk, který se dlouho oddával opiu nebo hašiši, a který ač oslaben svým otrockým návykem, přece našel potřebnou sílu, aby se ho zbavil, mi připadá jako uprchlý vězeň. Budí ve mně větší obdiv než člověk opatrný, který nikdy neklesl, protože se vždy pečlivě vyhýbal pokušení. Angličané o požívačích opia používají často výrazy, které se zdají přehnané snad jen nevíňátkům, která neznají hrůzy takového pádu: [enchained](#), [fettered](#), [enslaved](#)! Jsou to opravdu pouta, vedle nichž jsou všechna ostatní, pouta povinnosti, pouta nezákonné lásky, jen hedvábným útkem a pavučinou! Strašlivé manželství člověka se sebou samým! "Stal jsem se otrokem opia; drželo mne ve svých poutech a všechny moje práce a plány se zabarvily podle mých snů," vypráví Ligeiin manžel. Ale na několika zázračných místech právě Edgar Poe, nevyrovnatelný básník, nevyvrácený filosof, kterého je nutné stále citovat, pokud je řeč o tajemných chorobách ducha, líčí chmurnou a přitažlivou skvělost opia! Milenec zářné Bereniky, metafyzik Egoeus, mluví o jiné poruše svých schopností, která jej nutí dávat abnormální, nestvůrně zveličený význam i nejprostším úkazům: "Neúnavně dlouhé hodiny přemítat, přičemž pozornost je uvrtána k některému dětinskému citátu na okraji nebo v textu knihy - pohroužen do sebe strávit největší část letního dne v pitvorném stínu, který se šikmo plouží po čalounu nebo podlaze - zapomenout na sebe po celou noc a hlídat rovný plamen lampy nebo řezavé uhlíky v krbu - snít celé dny o vůni kteréśi květiny - opakovat si jednotvárně

nějaké obyčejné slovo, až následkem stálého opakování zvuk už nevyvolá vůbec žádné představy v duši - takové byly některé z nejobyčejnějších a nejméně zhoubných poblouznění, která nepochybně nejsou zcela bezpříkladná, ale která jistě vzdorují všem výkladům a rozborům." A nervózní August Bedloe, který každé ráno před procházkou spolkně dávku opia, se přiznává, že hlavní dobrodiní, které z tohoto každodenního otravování se má, spočívá v tom, že se pak přehnaně zajímá o každou sebe všednější věc: *"Zatím opium vydalo svůj obvyklý účinek, přiodělo totiž celý zevnější svět mocnou zajímavostí. Z chvění listu, z barvy stébla trávy, z tvaru jetele, z bzučení včely, z třpytu krůpěje rosy, ze vzdechu větru, z neurčitých vůní, které zavanuly z lesa, se rodil celý svět inspirací, velkolepý strakatý průvod neuspořádaných a kouskovitých myšlenek."*

Tak se vyjadřuje ústy svých osob mistr děsu a kníže tajemství. Tyto dvě charakteristiky opia se úplně hodí na hašiš; při tom i onom se do té doby svobodná inteligence stane otrokyní; ale i slovo kouskovitý, které tak dobře vystihuje tok myšlenek, který přináší a řídí zevní svět, a každá nahodilá okolnost má při hašiši plnější a strašlivější pravdivost. Při hašiši je soudnost jen vrak vydaný na pospas všem proudům a tok myšlenek je ještě nekonečně chatrnější a kouskovitější. Tím je řečeno, doufám, dost jasně, že hašiš dočasně účinkuje mnohem mocněji než opium, že je to mnohem větší nepřítel pravidelného života, prostě, že je mnohem omamnější. Nevím, zda desetileté otravování se hašišem má za následek podobnou zkázu, jakou způsobí desetiletá opiová dieta; tvrdím jen, že dočasně a následující den má hašiš následky zhoubnější; opium je tichý svůdce, hašiš nespoutaný démon.

V této poslední části chci definovat a analyzovat mravní zkázu, kterou zavíní tento nebezpečný a rozkošný tělocvik, zkázu tak velikou a nebezpečí tak silné, že mi ti, kteří se vracejí z tohoto boje jen lehce pochroumání, připadají jako hrdinové, kteří vyvázli ze sluje mnohotvárného Protea, jako Orfeové, kteří zvítězili nad peklem. Pokládejte třeba tento způsob vyjadřování za přehnanou metaforu, já se přiznám, že dle mého názoru patří vzněcující drogy nejen k nejstrašnějším a nejjistějším prostředkům, kterými vládne Duch temnosti, aby jimi usměrňoval a zotročoval politováníhodné lidstvo, ale že dokonce patří k jeho nejdokonalejším vtělením.

Abych zkrátil svůj úkol a aby byl můj rozbor jasnější, nebudu tentokrát sbírat rozptýlené historky a raději nakupím všechna svá pozorování na jedinou smyšlenou osobu. Musím tedy předpokládat existenci duše, která by byla dle mého vkusu. Ve svých zpovědích tvrdí Quincey právem, že opium, místo aby člověka uspávalo, ho vydražďuje, ale že ho vydražďuje pouze tím směrem, který je pro něj přirozený, a že tedy, kdybychom si chtěli učinit úsudek o zázracích opia, byl by nesmysl obracet se na obchodníka s dobyt看, protože ten bude snít jedině o dobytku a pastvinách. Není tedy mým úkolem popisovat těžkopádné fantazie hašišem opojeného pěstitele bravu. Kdo by je četl s chutí? Kdo by se uvolil je číst? Abych tedy zidealizoval námět svého pojednání, musím všechny jeho paprsky soustředit do jednoho kruhu, musím je polarizovat, a tragickým kruhem, do něhož je hodlám shromáždit, bude, jak jsem řekl, právě duše, která bude dle mého vkusu, cosi obdobného tomu, co osmnácté století nazývalo cituplným člověkem, čemu romantická škola říkala zneuznaný génius a co rodiny a dav měšťáků nazývají všeobecně přívlastkem "originál".

Napolo nervózní, napolo cholerická povaha je nejpříznivější pro rozvoj takového opojení; k tomu vzdělaný duch, vycvičený zkoumat tvary a barvy; měkké srdce, znavené neštěstím, ale ještě schopné omlazení, a pokud dovolíte, připustíme dokonce, že má

jakési staré hříchy a - což bývá u lehce vznětlivé povahy jejich zákonitým důsledkem - ne-li skutečné výčitky svědomí, pak aspoň lítost nad promrhaným a špatně vyplněným časem. Záliba v metafyzice, znalost různých filosofických hypotéz o lidském určení jistě není zbytečným doplňkem toho všeho stejně jako láska k ctnosti, k odtažitě, stoické nebo mystické ctnosti, láska, která se ve všech knihách, kterými se moderní dítě živí, klade za nejvyšší vrchol, ke kterému může ušlechtilá duše dospět.

Když si k tomu všemu představíme velkou jemnost smyslů, o které jsem se ani nezmínil, protože to není nezbytná podmínka, pak jsem, jak se domnívám, sebral do jednoho celku základní, nejobecnější prvky moderního cituplného člověka, čehosi, co bychom mohli nazvat všední útvar originality. Podívejme se teď, co stane se z této individuality, když je dohnána hašíšem do krajností. Sledujeme onen pochod lidské obrazotvornosti až k poslednímu, nejskvělejšímu zastavení, až ke chvíli, kdy člověk uvěří ve své božství.

Pokud mezi tyto duše patříte, nalezne vaše vrozená láska k tvaru a barvě nesmírnou pastvu hned zpočátku v prvních chvílích vašeho opojení. Barvy získají nezvyklou působivost a budou vstupovat do vašeho mozku s vítěznou intenzitou. Nevýrazné, prostřední a dokonce i špatné malby na stropě úžasně ožijí, nejhrubší papírové čalouny, které pokrývají zdi krčem, se prohloubí ve skvělá dioramata. Nymfy nádherných těl na vás hledí velkýma očima, hlubšíma a čirějšíma než voda a obloha; postavy ze starověku, zahalené v kněžská nebo vojenská roucha, vám svěřují a vy jim slavnostní důvěrností pouhým pohledem. Křivolakost čar je dokonale jasná řeč, ze které vyčtete vše, čím se duše zmítají a po čem touží. Zatím se vyvine ten tajemný a dočasný stav ducha, kdy hlubiny života, poseté mnohonásobnými záhadami, se celé odhalí při pohledu na to, co máte právě před očima, i kdyby to byla věc sebe přirozenější a všednější, kdy první předmět, který se vám nahodí, se stane mluvícím symbolem. Fouriera Swedenborg, hlasatel obdob a hlasatel [korespondenci](#), se vtělí do rostliny nebo do zvířete, které vám padne právě do očí, a místo aby vás poučovali hlasem, vlévají vám svou nauku tvarem a barvou. Získáte porozumění pro alegorii v takové míře, o jaké se vám ani nezdálo; poznamenejme mimochodem, že alegorie, obor tak spirituální, která opravdu náleží k prvotním a nejpřirozenějším básnickým útvarům, se chopí své zákonité vlády v rozumu, který osvítilo opojení. Hašíš se tu položí na celý život jako kouzelný plášť; slavnostně ho zabarví a osvětlí všechny jeho hlubiny. Výseky krajin, obzory ztrácející se v dálce, průhledy do měst bílých mrtvolnou zsinalostí bouře nebo ozářených soustředěnými žáry zapadajících slunců - hloubky prostoru, které jsou alegorií hloubek časových - tanec, posuněk nebo přednes herců, jestliže jste zapadli do divadla - první věta, která se vám namane, když padne váš pohled na knihu -, zkrátka vše, celý svět bytostí, vstane před vámi v nové, netušené slávě. Mluvnice, i suchá mluvnice, se změní v cosi jako zaklínání, vzkříšená slova se odívají masem a kostmi, podstatné jméno ve své podstatné velebnosti, přídavné jméno, průzračný šat, který halí podstatné jméno jako lazura, i slovesa, anděl pohybu, který rozhoupe větu. Hudba, coby druhá řeč, drahá lenivým lidem nebo hlubokým duchům, kteří ve změně práce hledají osvěžení, mluví o vás a vypravuje vám pohádku vašeho života: vtělí se ve vás a vy s ní splynete. Mluví o vašich vášních, ne v mlhavých obrysech a neurčitě jako za vašich bezstarostných večerních zábav, při poslouchání opery, ale podrobně a konkrétně, protože každá změna rytmu znamená některé povědomé hnutí vaší duše, každý tón se přetváří v slovo a celá báseň vstupuje do vašeho mozku jako živý slovník.

Nesmíte si myslet, že se všechny tyto úkazy objevují bez ladu a skladu, s křiklavým přízvukem skutečnosti a nespořádaně, jako bývá ve vnějším životě. Vnitřní oko vše

přetváří a doplní každou věc tím kusem krásy, který jí chybí k tomu, aby byla opravdu hodna naší záliby. Do tohoto v podstatě rozkošnického a smyslného období je třeba také započítat lásku k čirým vodám, tekoucím neb stojatým, která se úžasně vyvine v mozkovém opojení některých umělců. Zrcadla se stanou záminkou k takovému snění, podobajícimu se duševní žízni, která se pojí k tělesné žízni, která vysouší hrdlo a o které jsem mluvil výše; ubíhající vody, vodotrysky, libozvučné vodopády a modrá nesmírnost moře se nevýslovně kouzelně valí, zpívá a dříme. Voda se všude šíří jako hotová čarodějka, a přestože nevěřím příliš tomu, že hašiš může způsobit zuřivé šílenství, netvrdím, že pohled do průhledné propasti by byl zcela bez nebezpečí pro ducha, který se zamiloval do prostoru a křišťálu, a že stará pověst o Undině nemohla by se tragicky uskutečnit u toho, kdo by byl uchvácen takovým vytržením.

Myslím, že jsem se už předtím dostatečně zabýval tím, jak nestvůrně vzrůstá čas a prostor, dvě stále sdružené představy, ale jak tomu duch čelí bez smutku a strachu. Nahlíží s jistou melancholickou slastí do hlubokých roků a hrouží se odvážně do nekonečných dálav. Zajisté jste, doufám, uhodli, že toto vzrůstání se vztahuje také na všechny pocity a všechny představy, stejně jako na laskavost; uvedl jsem k tomuto, řekl bych, dost pěknou ukázkou; a podobně pak s láskou. Představa krásna zabere zajisté široké místo u spirituální povahy, jakou předpokládám. Harmonie, úměrné rozvržení linií, soulad pohybů připadá snilkovi jako nezbytnost, jako povinnost, která platí nejen pro všechny stvořené bytosti, ale i pro něho, snílka, který v tomto období svého opojení zjišťuje, že je nadán zázračnou vlohou k chápání nesmrtelného, vesmírného rytmu. A jestli není náš fanatik sám krásný, nedomnívejte se, že poté, co byt nucen si tento nedostatek přiznat, dlouho trpí nebo že se považuje za zlozvyk ve světě souzvuku a krásy, který mu jeho obrazotvornost hned vybásnila. Sofismata hašiše jsou četná a podivuhodná, směřují obecně k optimismu a jedno z hlavních a neúčinnějších je to sofisma, které přetváří touhu ve skutečnost. Není pochyb, že taková bývají i v obyčejném životě, ale o co jsou zde žhavější a důvtipnější! Jak by ostatně bytost natolik schopná chápat souzvuk všeho, jakýsi kněz Krásy, mohla činit výjimku a skvrnu ve své vlastní teorii? Vnitřní krása a její moc, půvab a jeho svůdnost, výmluvnost a její hrdinské činy - všechny tyto pojmy brzy vystoupí jako zmírňovatelé dotěrné ohyzdnosti, pak jako těšitelé a konečně jako dokonalí pochlebníci, kteří lichotí domnělému vladaři.

Co se týče lásky, slyšel jsem mnoho osob, které se se zvědavostí hodnou gymnazistů snažily něco vypátrat u těch, pro které bylo požívání hašiše běžná záležitost. Jaké je asi opojení lásky, které bývá už ve svém přirozeném stavu tak silné, když je uzavřeno v jiném opojení jako slunce v slunci? Taková otázka vyjde z davu duchů, které bych nazval zevlouny intelektuálního světa. Abych odpověděl na neslušnou zámlku, která se tu skrývá, na tu část otázky, která si netroufá na světlo, odkáži čtenáře na Plinia, který kdesi popsal vlastnosti konopí takovým způsobem, že ho v té věci připraví o mnoho iluzí. Mimoto je známé, že zneužívání nervů a nervových dráždidel, kterého se lidé dopouštějí, má nejčastěji za následek slabost. Protože tedy nejde o výkonnou mohutnost, ale o vzrušení mysli nebo o vnímavost, poprosím prostě čtenáře, aby uvážil, že obrazotvornost nervózního člověka opojeného hašišem je vyhnána až k zázračnému stupni, který lze jen těžko určit stejně tak jako nejvyšší možnou sílu větru při orkánu, a smysly zjemněny do takové míry, kterou lze stejně těžko stanovit. Je tedy možné se domnívat, že lehké polaskání, úplně nevinné, na příklad stisk ruky, může mít třeba v tomto stavu duše a smyslů stonásobnou sílu a přivede je snad, a to velice rychle, až k oné mdlobě, kterou obyčejní smrtelníci považují za summum štěstí. Ale že v obrazotvornosti, která se často zabývala věcmi lásky, budí hašiš něžné vzpomínky, kterým bolest a neštěstí dokonce

dodávají nový lesk, o tom nelze pochybovat. Stejně tak je jisté, že se do tohoto duševního rozbouření mísí silná dávka smyslnosti; ostatně není zbytečné podotknout, že určitá sekta Ismaelitů (těch Ismaelitů, ze kterých vyšli Assassini) zaběhla - a to samo by stačilo k důkazu, že je hašiš po této stránce nemravný, - daleko za zbožňování nestranného Lingamu, totiž až k naprostému a výlučnému čtení ženské poloviny [symbolu](#). Protože je každý člověk opakováním dějin, bylo by zcela přirozené, kdybychom najednou spatřili, jaké oplzlé kacírství a obludné náboženství se rodí v duchu, který se zbaběle vydal na pospas pekelnému přípravku a s úsměvem přihlíží k rozhazování svých schopností.

Poněvadž jsme viděli, jak se v opojení hašišem projevuje zvláštní laskavost i k cizím lidem, jakési lidumilství, ve kterém je víc soucitu než lásky, (v tom se právě ukazuje prvý zárodek satanského ducha, který se později neobyčejně vyvine) ale která přechází až v bázeň, abychom nikoho nezarmoutili, buď si to kdokoli, - uhádnete, čím se až může stát lokalizovaná sentimentalita, když se upne na milovanou osobu, která hraje nebo hrála důležitou roli v duševním životě nemocného. Uctívání, zbožňování, modlitba a sny o štěstí vylétají a šplhají do výše s ctižádostivou energií, výbušné jako ohňostroj; oslní zrak jako střelný prach a látky, které barví oheň a mizí ve tmě. Neexistuje citová kombinace, ke které by se nedovedla propůjčit pružná láska muže, který je otrokem hašíše. Chut' vystupovat jako ochránce a horoucí, oddaný otcovský cit se může mísit s hříšnou smyslností, kterou hašiš dovede vždy omluvit a odpustit. Jde ještě dál. Dejme tomu, že spáchané viny zanechaly v duši kruté stopy, že se manžel nebo milenec ohlíží jen se zármutkem (v normálním stavu) na svou minulost zvlněnou bouřemi; taková hořkost se teď může změnit v slast; potřeba odpouštění způsobí, že obrazotvornost je čilejší a prosebnější a i výčitky svědomí v tomto dábelském dramatu, jehož výrazem je pouze jeden dlouhý monolog, působí jako dráždidlo a znovu mocně roznítí v srdci nadšení. Ano, i výčitky svědomí! Nemám pravdu, když tvrdím, že skutečně filosofickému člověku se jeví hašiš jako dokonalý nástroj satanův? Výčitky, zvláštní to přísada rozkoše, brzo utonou v slastném rozjímání o výčitkách, v jakési rozkošnické analýze; a toto analyzování se děje s takovým chvatem, že člověk, rozený dábel (řeceno dle swedenborgianů), ani nepozoruje, jak bezděčně jedná a jak se od vteřiny k vteřině přibližuje víc a více k d'ábelské dokonalosti. Obdivuje své výčitky a oslavuje sám sebe, zatímco už ztrácí svou svobodu.

Tak tedy dospěl člověk, jakého předpokládám, duch dle mého vkusu, až k tomu stupni radosti a vnitřního jasu, kdy je nucen sebe sám obdivovat. Všechny překážky zmizí, všechny filosofické zahrady zprůhlední anebo se aspoň zadají průhledné. Vše je podnětem k požitkům. Plnost života, který v té chvíli žije, v něm budí nesmírnou pýchu. Mluví v něm hlas (běda, je to jeho vlastní hlas), a říká mu: "Ted máš právo se považovat za vyššího než jsou všichni lidé; nikdo neví a nedovedl by ani pochopit, o čem všem přemýšlíš a co vše cítíš; dokonce by ani nebyli schopni ocenit laskavost, kterou v tobě probouzí. Jsi králem, kterého neznají okoljdoucí a který žije v samotách svého přesvědčení: ale copak ti na tom záleží? Copak nevládneš svrchovaným pohrdáním, které duši tak vylepšuje?"

Přesto se lze domnívat, že palčivá vzpomínka čas od času zkříží a zkalí toto štěstí. Okolní svět něco napoví a to třeba oživí něco z minulosti, na co jen neradi myslíte. Kolik pošetilých nebo ubohých činů se stalo v minulosti, činů, které opravdu nejsou hodny tohoto myšlenkového krále a poskvřňují jeho pomyslnou důstojnost! Věřte, že člověk opojený hašišem se srdnatě vzepře těmto přízrakům plných výčitek a že dokonce z takových šeredných vzpomínek dovede vytěžit nové prvky rozkoše a pýchy. Jeho úvaha

půjde tímto směrem: Když přešel prvý pocit bolesti, bude zvědavě rozebírat čin nebo cit, který vyvolal vzpomínku a která mu pokazila nynější oslavu, pohnutky, které jej tehdy vedly, okolnosti, kterými byl obklopen, a pokud nenalezne v těchto okolnostech důvody dostatečné k tomu, aby si mohl pokud ne odpustit, tak aspoň zmírnit svůj hřích, nemyslete si, že se cítí poražen! Stojím nad ním, když uvažuje, jako nad strojem, který pracuje za průhledným sklem: "Směšný, ničemný nebo podlý čin, který vyvolal vzpomínku, co mne na chvíli pobouřila, je v úplném protikladu k mé pravé povaze, mé nynější povaze, a právě ráznost, s jakou ho odsuzuji, a inkvizitorská bedlivost, s jakou ho rozebírám a posuzuji, dokazuje moje veliké, božské vlohy k ctnosti. Kolik by se našlo na světě lidí stejně schopných soudit sami sebe a tak přísných, aby se odsoudili?" A nejen že se odsoudí, ale také se oslaví. Když se takto hrozná vzpomínka ztratila v rozjímání o pomyslné ctnosti, pomyslné lásce k bližnímu, pomyslné genialitě, oddá se prostosrdečně své duševní orgii. Viděli jsme, jak se bohapustě opičil po svátosti pokání, kdy byl kajníkem i zpovědníkem v jedné osobě, a jak lehce si dal rozhřešení nebo jak - a to je ještě horší - čerpal ze svého odsouzení novou potravu pro svou pýchu. Ted ale z pozorování svých snů o ctnosti a svých ctnostných záměrů soudí už na svou praktickou schopnost být ctnostný; milostná síla, se kterou objímá přízrak ctnosti, se mu zdá dostatečným, nezvratným důkazem mužné síly, kterou bude určitě potřebovat, aby dosáhl svého ideálu. Naprosto si plete sen a čin, jeho obraznost se víc a víc rozohňuje při okouzujícím pohledu na jeho opravenou a idealizovanou povahu a tento jeho oslnivý obraz staví na místo skutečné osoby, která má tak slabou vůli a tak bohatou ješitnost, až na konec oznamuje své zbožnění těmito jasnými, prostými slovy, ve kterých pro něj leží celý svět mrzkých rozkoší: "Já jsem nejctnostnější ze všech lidí!"

Nevzpomínáte si při tom na Jean Jacques Rousseaua, který když se vyzpovídal s určitou rozkoší vesmíru, troufal si právě tak vítězně zvolat (nebo s nepatrným rozdílem), právě tak upřímně a přesvědčeně? Nadšení, s jakým obdivoval ctnost, osvěžení nervů, které plnilo jeho zrak slzami, kdykoli viděl krásný čin, nebo pomyslel na všechny ty krásné činy, které by rád vykonal, stačilo, aby získal nejvyššího mínění o své mravní ceně. Jean Jacques se opojil bez hašíše.

Mám se dál zabývat rozbořem této vítězné monomanie? Mám vykládat, jak ze sebe náš člověk, který je ovládán drogou, brzo učiní střed vesmíru? Jak se stane doslovným, přehnaným výrazem přísloví, které praví, že vášeň vztahuje vše na sebe? Věří ve svou ctnost a svou genialitu; netušíte, jak to skončí? Kolik předmětů ho obklopuje, tolik nápoděv slyší, které v něm rozbouří svět myšlenek, všechny barvitější, živější a jemnější než kdykoli jindy a zahalené v kouzelný lesk. "Ta velkolepá města," říká si, "kde stojí stupňovitě nad sebou nádherné budovy jako na dekoraci - krásné koráby, které se houpají na vodách rejdy v nostalgické nečinnosti a které jako by zobrazovaly naši myšlenku: Kdy odjedeme za štěstím? - muzea která oplývají krásnými tvary a opojnými barvami - shromážděné nástroje, které mluví jediným hlasem - ženy čarodějky, které jsou ještě kouzelnější, pokud se vyznají v konstrukci vědy a v ekonomii pohledu -, všechny tyto věci byly stvořeny pro mne, pro mne, pro mne! Pro mne lidstvo pracovalo, bylo mučeno a obětováno - aby sloužilo za pokrm, za píci mému nenasytnému hladu po dojmeh, vědění a kráse!" Přeskakuji a zkracuji. Nikoho neudiví, že pak ze snilkova mozku vytryskne konečná a vrcholná myšlenka: "Stal jsem se Bohem!", že vyrazí z úst plamenný a divoký výkřik s takovou energií, takovou razancí, že kdyby vůle a přesvědčení opojeného mělo skutečnou moc, zporážel by výkřik "Jsem Bůh!" i anděly roztroušené po nebeských cestách.

Ale brzy se tento orkán pýchy přemění v pohodu plnou klidné, němé, ztišené blaženosti a veškeré bytosti se jeví zbarveny a jakoby ozářeny sirnatým světlem. Pokud se náhodou vloudí do duše politováníhodného blahoslavence neurčitá vzpomínka: "Není snad ještě jeden Bůh?", věřte, že se před tím druhým vztyčí, že se s ním bude přít o svých rozmarech a že mu bude čelit bez bázně. Který francouzský filosof říkal, když si tropil žerty z moderních německých nauk: "Jsem Bůh, který měl špatný oběd?" Tato ironie by duchu člověka uneseného hašišem nevadila; odpověděl by pokojně:

"Snad jsem měl špatný oběd, nicméně jsem Bůh."

* Přikovaný, spoutaný, zotročený

** Fourier např.: Vášně jsou obdobou přitažlivosti ve světě hmotném. Swedenborg: Z Boha vyzařuje duševní slunce, zdroj inteligence, z něhož pochází naše slunce, zdroj přírody. Tak jsou dva světy, duševní a tělesný, každý má své vody, ovzduší a zem a jsou řízeny obdobnými zákony; jsou od sebe odděleny, ale úplně si odpovídají.

*** Ismaelitě mají v islámu poněkud podobný význam jako gnose v křesťanství. Lingam je symbol mužské plodivé síly jako u Řeků phallos; dosud dvě třetiny Indů uctívá Šivu v podobě mramorového lingam.

Mravní ponaučení

Ale následující den! Strašný den! Všechny orgány skleslé, unavené, nervy ochablé, lechtání k pláči, nemůžete se věnovat souvislé práci a to vše vám dává kruté ponaučení, že jste hráli zakázanou hru. Ohyzdná lidská přirozenost, zbavená svého včerejšího osvětlení, se podobá truchlivým troskám, které zbývají po slavnosti. Obzvláště vůle je zasažena, nejdrahocennější schopnost ze všech. Říká se, že hašiš nepůsobí tělesné obtíže, aspoň ne vážné, a je to skoro tak. Lze ale tvrdit, že člověk, který je neschopen činnosti a hodí se jen ke snění, je opravdu zdrav, i kdyby všechny jeho údy byly v dobrém stavu? Vždyť známe dostatečně lidskou povahu, abychom věděli, že člověk, který si lžičkou zavařeniny může okamžitě opatřit všechny nebeské i pozemské statky, nikdy si ani jejich tisícinu nedobude prací. Dovedete si představit stát, kde by se všichni občané opájeli hašišem? Jací by to byli občané! Jací bojovníci! Jací zákonodárci! I na Východě, kde je požívání hašiše natolik rozšířeno, jsou vlády, které pochopily, že je ho nutné vyplenit. Skutečně je člověku pod trestem úpadku a duševní smrti zakázáno hýbat základními podmínkami svého bytí a rušit rovnováhu mezi svými schopnostmi a prostředím, kde je jim osudem dáno se pohybovat, prostě, mařit své určení a nahrazovat je osudem jiného druhu. Vzpomeňme si na Melmotha, na ten podivuhodný symbol. Jeho děsné utrpení je nepoměrné k úžasným schopnostem, které smlouvou se satanem okamžitě získal, a prostředím, kde je coby tvor boží odsouzen žít. A nikdo z těch, které se snaží svést, mu tuto strašlivou výsadu nechce za stejných podmínek odkoupit. Skutečně každý, kdo nepřijímá podmínky života, prodává svou duši. Lze lehce pochopit podobnost, která je mezi satanskými výtvary básníků a živými tvory, kteří se zaslíbili dráždidlům. Člověk chce být Bohem a hle, mocí nekontrolovatelného mravního zákona brzy klesne hlouběji, než je jeho skutečná přirozenost. Stává se duší, která rozprodává v malém sama sebe.

Balzac se nepochybně domníval, že není pro člověka větší hanba a pronikavější utrpení, než když se zřekne svobodné vůle. Viděl jsem ho jednou ve společnosti, kde se mluvilo o zázračných účincích hašiše. Poslouchal a vyptával se se zábavnou pozorností a živostí. Lidé, kteří ho znali, uhádnou, že se asi o věc zajímal. Ale myšlenka, že by měl myslet proti své vůli, ho silně zarážela. Podali mu davamesk; prozkoumal ho, čichl k němu a vrátil ho, aniž by se ho dotknul. Jeho výrazná tvář nenápadně prozrazovala boj mezi zvědavostí téměř dětinskou a odporem k tomu, že by se zřekl svobodné vůle. Láska k důstojnosti zvítězila. Opravdu není snadné si představit, že by se teoretik vůle, duševní blíženec Louise Lamberta, uvolil ztratit třeba jen částku této drahocenné substance.

Přestože éter a chloroform prokázal lidem podivuhodné služby, zdá se mi, že z hlediska spiritualistní filosofie se stejné mravní znamení hanby hodí na všechny moderní vynálezy, které směřují k zmenšení lidské svobody a nevyhnutelné bolesti. S určitým obdivem jsem kdysi vyslechl paradoxní výrok jistého důstojníka, který mi vyprávěl o operaci francouzského generála, provedené v el-aghua, který při ní zemřel, přestože použili chloroformu. Ten generál byl velmi statečný člověk, ba co víc - patřil k lidem, na které se přirozeně hodí výraz: rytířský. "Nepotřeboval chloroform," řekl mi důstojník, "ale oči celé armády a plukovní hudbu. Tak by ho snad byli zachránili!" Lékař nesdílel důstojníkův názor; ale polní kaplan by nepochybně takové city obdivoval.

Po všech těchto úvahách je opravdu zbytečné, abych dále zdůrazňoval, jak nemravný ráz má hašiš. Pokud ho přirovnám k sebevraždě, k pozvolné sebevraždě, k stále zakrvácené a stále nabroušené zbrani, žádný rozumný člověk nebude mít co namítat. Pokud ho přirovnám k čarodějnictví, k magii, které působí na hmotu za pomoci tajných léků, o jejichž podvrženosti nesvědčí nic lépe než právě jejich účinnost, kdy chtějí získat člověku zakázanou moc, anebo povolenou jen tomu, o kom bylo usouzeno, že je jí hoden, nebude mi žádný filosof toto přirovnání zazlívát.

Církev odsuzuje magii a čarodějnictví právě proto, že bojují proti úmyslům božím, že potlačují práci času a chtějí podmínky čistoty a mravnosti učinit zbytečnými; a protože církev považuje za oprávněné a pravé jen ty poklady, kterých bylo dobyto poctivým, vytrvalým snažením, nazýváme šejdířem hráče, který si našel způsob, jak hrát na jistou výhru. Jak pojmenujeme člověka, který si chce za trochu peněz koupit štěstí a genialitu? Právě v neomylnosti prostředku spočívá nemravnost prostředku, jako domnělá neomylnost magie jí právě vtiskává pekelné znamení. Je nutné dodávat, že hašiš, tak jako všechny samotu milující rozkoše, působí, že je jedinec lidem bez užitku a společnost je zbytečná pro jedince, protože ho bez přestání žene k tomu, aby se sám sobě obdivoval, a den co den ho vrhá ke světelné propasti, ve které obdivuje svou narcisovskou tvář?

Co kdyby aspoň člověk za cenu důstojnosti, za cenu počestnosti a svobodné vůle mohl čerpat z hašiše velká duševní dobrodiní, učinit z něj jakýsi stroj na myšlení, vydatný nástroj?

Takovou otázku jsem slyšel často a odpovím na ni. Předně hašiš, jak jsem obšírně vysvětlil, neodhalí člověku nic jiného než jeho samého. Je pravda, že je člověk takřka povýšen na třetí a vybuzen do krajnosti, a protože je stejně tak jisté, že upomínka na domy přetrvává orgii, nevypadala by naděje takových utilitaristů na první pohled zcela bezdůvodně. Ale poprosím je, aby dbali na to, že myšlenky, od kterých si slibují tak velký zisk, nejsou ve skutečnosti tak krásné, jak se zdají ve svém chvilkovém přestrojení, kdy jsou zaobaleny do kouzelného pozlátka. Drží se spíš země než nebe a velkou část své

krásy dluží rozbouření nervů a dychtivosti, s jakou se na ně člověk vrhá. Za druhé je tato naděje bludný kruh; když na okamžik připustíme, že hašiš dává nebo aspoň zvyšuje genialitu - zapomínají ale, že je v povaze hašiše oslabovat vůli a že tedy hašiš, co na jedné straně dá, to na druhé ubere, totiž že dá obrazotvornost, ale ne schopnost ji využít. A nakonec, pokud budeme předpokládat, že by se vyskytl člověk dostatečně chytrý a silný, aby se této alternativě dovedl vyhnout, musíme mít na zřeteli jiné, osudné a strašlivé nebezpečí, které v sobě mají všechny návyky. Každý zvyk se brzy změní v nutnost. Kdo se bude utíkat k droze pro myšlenky, nedokáže za chvíli myslet bez drogy. Dovedete si představit hrozný osud člověka, jehož ochromená obraznost by už nedokázala pracovat bez pomoci hašiše nebo opia?

Při filosofických studiích má lidský duch napodobit běh hvězd a sledovat křivku, která jej přivede zase k bodu, z něhož vyšel. Dělat závěry znamená uzavírat kružnici. Na začátku jsem mluvil o podivuhodném stavu, do něhož bývá někdy lidská duše uvržena jakoby jakousi zvláštní milostí; pověděl jsem, že neustále dychtí v sobě rozněcovat své naděje a povznášet se k nekonečnu a že proto jevil ve všech zemích a za všech dob zběsilou zálibu pro všechny látky, byť i nebezpečné, které když vznítily jeho osobnost, dokázaly mu na okamžik vykouzlit před očima onen příležitostný ráj, předmět všech jeho tužeb, a konečně že ten opovážlivý duch, aniž by o tom věděl, dorazí až k pecku a i tím dává důkaz o své původní velikosti. Ale člověk není tak opuštěn, tak zbaven počestných prostředků k dosažení nebes, aby se musel obracet k pomoci léků a čarodějnictví; nemá zapotřebí prodávat svou duši, aby mohl zaplatit opojné laskání a přátelství hurisek. K čemu je ráj, který si koupíme za cenu věčné spásy? Představuji si, že muž (který spíš, bráhman či básník, nebo křesťanský filosof) stojí na strmém Olympu spirituality; kolem něho Musy Raffaelovy nebo Mantegnovy, aby jej odměnily za dlouhé posty a neúnavné modlitby, vymýšlejí si nejušlechtlejší tance a hledí na něj nejsladšíma očima a s nejzářivějšími úsměvy; božský Apollon, pán všeho vědění (co na tom, zda Apollon Fracavillův, Albrechta Diirera, Goltziův či kohokoliv jiného? Což není jediný Apollon pro všechny, kdo toho zasluhují?) hladí smyčcem nejznělejší struny. Dole, na úpatí hory, v trní a blátě, dav smrtelníků, hejno helotů dělá, jako by se šklebili rozkoší, a vydávají řev, který jim působí pálící jed; a zarmoucený básník si říká: "Ti nešťastníci se nepostili, nemodlili, nechtěli se vykoupit prací a jen hledají v černé magii prostředky, aby se mohli rázem povznést k nadpřirozenému bytí. Magie je ohlupuje a rozsvěcí jim klamně štěstí a klamně světlo; my však, básníci a filosofové, obrodili jsme svou duši nepřetržitou prací a rozjímáním; neúnavným cvičením vůle a stálou ušlechtilostí snah jsme stvořili pro sebe zahradu pravé krásy, v důvěře ve slova, že víra hory přenáší, jsme vykonalí jediný zázrak, ke kterému nám bůh udělil svolení!